

FREULE EDITH

Freule Edith

Cornélie Noordwal

Inleiding en teksteditie van Annette Evers en Jirca
Vroegop

Tilburg
2021

Coverontwerp: Brave New Books

ISBN 9789464355468

© 1904 (tweede druk) Cornélie Noordwal

© 2021 (inleiding en editie) Annette Evers en Jirsa Vroegop

Inleiding

Wat je nu in handen hebt is een jeugdroman van pakweg honderd jaar geleden. Simon Carmiggelt las dit bijvoorbeeld voor het slapen gaan en genoot ervan. Voor hem was het, naar eigen zeggen, een opstapje naar volwassenenliteratuur. Als je iemand vraagt enkele schrijvers te noemen uit het eind van de negentiende eeuw zullen Louis Couperus, Frederik van Eeden en Marcellus Emants snel worden genoemd. Niemand zal in dat rijtje ook meteen Cornélie Noordwal scharen. Hoewel zij één van de meest gelezen schrijfsters was in haar tijd lijkt dat door alle critici en recensenten naast zich neergelegd te zijn. Wellicht is dit te wijten aan haar schrijfstijl.

Haar meeste boeken karakteriseren vooral de psychologische diepgang van haar hoofdpersonen, ook schrijft ze levendige dialogen en heeft ze een vlotte verteltrant met veel humor en ironie. Maar dit alles in een realistische en naturalistische stijl, in tegenstelling tot de romantische tendens in haar tijd. Het is niet dat men haar boeken niet las. Maar haar werk werd niet literair genoeg bevonden. Er werd geringschattend over geschreven, al waren haar boeken niet meer dan een voorloper van de bouquetreeks romannetjes. Deze negatieve beeldvorming in de literaire kritiek leidde ertoe dat literatuur geschreven door vrouwen geen plaats kreeg in de vaderlandse letterkunde. De literaire werken van vrouwen rond 1900 werden door critici als Ter Braak resoluut aan de kant geschoven, waarna ze verdwenen in de vergetelheid. Tientallen jaren werden deze romans afgedaan als onbenullig. Misschien stonden haar boeken wel té dicht bij de werkelijkheid, Noordwal schreef niet voor de elite, zoals bijvoorbeeld Ina Boudier-Bakker, maar haar boeken geven het werkelijke leven goed weer zonder een hooghartig standpunt in te nemen over de werkende klasse.

De enige schrijfster die zich echt lovend over haar uitliet was haar tijdgenoot en collega-romanschrijfster Anna de Savornin Lohman. Deze laatste was getroffen door de manier waarop Noordwal het ‘specifiek vrouwelijke’ heel precies wist weer te geven. Ook de *Haagse Courant* was wat positiever en eindigde het

overlijdensbericht van Noordwal met de volgende zin: ‘Zoo haar meeste romans al geen litteraire waarden hadden, zeer velen zullen er toch zeker mooie en aangename herinneringen aan hebben.’ (6 juni 1928). En inderdaad, het grote publiek liep met haar weg. Keer op keer werden haar boeken herdrukt tot aan de Tweede Wereldoorlog toe, maar daarna werd het weer stil rond Cornélie Noordwal.

Freule Edith verscheen in 1896 bij Honig in Utrecht, en is nog vijf keer herdrukt. In 1897 werd dit boek al besproken in het tijdschrift *Nederland* door CH.M. van Deventer waar hij schreef: ‘Want Freule Edith is een trotsch meisje, dat niet weet, hoe er een smet aan haar geboorte kleeft, en onaardig en lomp is tegen een ieder, dien zij haar mindere waant; ja zelfs haar eigen vader, man met veel behoefte aan affectie, stoot zij van zich in haar koude voornaamheid. Maar het uur van de onthulling komt, en Edith merkt wat het is om een jonge vrouw zonder eerlijken naam te zijn, de mindere van velen, boven wie zij vroeger hoog zich verheven waande, al begreep zij dat deze eenvoudig en warm van gemoed waren. Zij gevoelt het en vlucht en doorleeft haar leerjaren in smart en eenzaamheid, tot zij daaruit verrijst als een vrouw met zachtheid en liefde van gemoed. Zoo is het thema en het is alleen daarom, dat ik Freule Edith van eenig belang kan vinden, want het boek is niet fraai geschreven.’

Dit durven wij van harte tegen te spreken. Het valt wel op dat Noordwal soms snel een tijdsprong maakt en anderzijds juist over de kleinste dingen tot in detail kan uitweiden, maar het boek is geestig en met vaart geschreven.

Freule Edith is een roman waar Cornélie Noordwal op een voortreffelijke manier het karakter schetst van Edith. We leren haar kennen als een nuffig meisje dat opgroeit tot een hoogmoedige jonge vrouw. Haar vader is baron, Edith heeft geen moeder meer maar een gouvernante die de opvoeding ter hand neemt en Edith met een koude kille houding laat opgroeien. Ze hitst haar als het

ware op om neer te kijken op het ‘gewone volk’. Waar ze eerder onafscheidelijk was van haar jeugdvriendje Marc, bij wie ze zelfs als kind een nachtje in bed geslapen heeft, zó blij was ze dat hij haar het verscheuren van een tekening vergeven had, neemt ze steeds meer afstand van hem omdat hij ‘slechts’ de zoon is van de werkster van haar vader. Dat zij door deze hartelijke vrouw gevoed is, en liefdevol verzorgd, dringt ze naar de achtergrond. Edith begeeft zich het liefst in adellijke kringen. Marc houdt nog steeds van haar, maar zij staat het zichzelf niet toe van hem te houden. Edith heeft haar oog laten vallen op Herbert Egerton. Ze houdt dan niet van hem, maar hij komt wel uit een gegoede familie. Als hij haar ten huwelijk vraagt komt de vreselijke waarheid boven tafel. Edith verlaat woedend de Heeghenhorst en zet haar leven alleen voort.

Noordwal schrijft naturalistisch; de vraag ‘Wat maakt een mens tot een mens?’ kun je bij verschillende personages stellen. Kijk naar het ongelukkige huwelijk van Ernest en Johanna, naar het geluk van Agnèse dat meer en meer afbrokkelt bij het beseffen van haar dochters situatie. Kijk naar Edith met haar keuze voor Herbert Egerton. Duidelijk is dat het leven van Edith wordt bepaald door haar afkomst, haar opvoeding door Miss Colly en de tijdgeest, die haar vooral richt op de hoge stand:

‘Als er iemand ooit veel gebruik maakte van het bijvoeglijk naamwoord ‘shocking’ dan was het mejuffrouw Colly met haar tanige gezicht van ‘femme savante’, haar groengrijze ogen en grijzend bruine haar strak weggetrokken van haar voorhoofd en in een knoop boven haar hoofd gelegd. Ze bekeek de wereld door een lorgnet met zwart hoornen montuur, waaraan een dik koord bevestigd was. Beminnelijkheid weerspiegelde zich niet op haar koude, harde, vaste, strenge trekken en beminnelijkheid was ook niet te vinden onder mejuffrouw Colly’s eigenschappen. Dat was een veel te zwak iets en zwakheid was dwaasheid, dwaasheid was unladylike, leerde zij Edith en het kind luisterde gretig toe, die vermaningen strookten volkomen met haar neigingen. Miss Colly probeerde elke frisse, edelmoedige, spontane gedachte bij

Edith uit te wieden met dezelfde zorg waarmee de tuinman wilde plantjes wiedt uit bedden haringsla, waar stengeltje naast stengeltje, knopje naast knopje, en blaadje naast blaadje groeit, in symmetrische orde en correctheid. En zo groeide Edith op, prachtig mooi met haar roségouden krullen, interessante zwartgrijze ogen en blanke tint, maar koud als marmer, liefdeloos, stug en nors.'

Het standsverschil wordt nadrukkelijk door Noordwal beschreven. Op de Heegenhorst is een portrettengalerij waar Edith als het ware kwijlend voor staat en zich vergaapt aan de rijkdom die haar voorgeslacht uitstraalt. Dit is op de Heeghenhorst ook nog terug te vinden in de rijke interieurs van de kamers bijvoorbeeld. Ook heeft Edith daar een kamenier en een eigen paard. Bovendien kunnen er verre reizen gemaakt worden. Dit in tegenstelling tot het eenvoudige leven dat Agnese heeft gehad toen haar vader en later haar oom stierven. In Ediths ogen hebben Marc en zijn familie ook zo'n eenvoudig leven, hij is immers van eenvoudige komaf. Dat hij een verdienstelijk schilder is en daarmee goed in zijn onderhoud kan voorzien doet daar niets aan af. Hij is toch maar de zoon van de meid. De stijl van beschrijvingen in de roman is impressionistisch en artistiek met veel bijvoeglijke naamwoorden en lange zinnen. Noordwal gebruikt metaforen die de sfeer proberen over te brengen.

Hij keek hoger en verder uit over het veelkleurige van de donkergroene bomenmassa's, daar lagen zijn velden en weiden bloeiend en prachtig door elkaar als weelderige oosterse tapijten, geel en smaragd en bleekrood en nijlgroen en bont. Door het groene weidefluweel wreef zich kronkelend een kleine rivier als een schitterend vlammend diamanten snoer. Huisjes met rode daakjes verscholen zich in de verte en de zon maakte hun kleine vensters tot vurige kijkers die straalden van levenslust. Het vee, wit, roodbont en zwart, lag lui op de malse landerijen in groene repen gesneden door smalle sloten, scherpe zwaarden van blauwachtig staal. Miniatuur spoortreintjes gleden langs lilliputterige weggetjes, poppetjes keken er uit de portierraampjes en er stond een poppetje bij een hekje, de baanwachtersvrouw, ze wuifde met een rood vlaggetje. En boven dit alles bevond zich zuiver onmetelijk de hemel van

helblauw dons waaraan vogels zwierden als zwarte stippen. Tot in de zilverblinkende verte, waar lage grijsblauwe heuvelomtrekken zich schulpten in het luchtblauw, fijntorenspitsjes zich als naalden in kerfden, was alles van hém.'

Evenals andere vrouwelijke auteurs in haar tijd kiest Noordwal steeds weer vrouwelijke hoofdpersonen, die worstelen met problemen waar vooral vrouwen mee te maken kregen. Ze beschrijft vooral het leven van de vrouw aan het eind van de negentiende eeuw. Dat leven wordt geconfronteerd met een tweedeling: aan de ene kant is daar als vanouds het moederschap, liefde, huwelijk en de zorg voor het gezin, anderzijds zijn er kenmerken van een nieuwe tijd; niet langer volgzzaam willen zijn, niet willen trouwen en juist werkzaam willen zijn in de maatschappij. Dit wordt door critici gezien als banaal, en het kon onmogelijk literaire waarde hebben.

Noordwal schrijft hoogst realistisch en actueel. Je beleeft duidelijk de arrogantie van de 'hoge' stand. Ze toont én bekritiseert diverse kanten van de maatschappij. Zo trouwt de baron met Agnese terwijl hij niet wettig van zijn eerste vrouw kan scheiden en in tegenstelling tot naturalistische romans is het hier tenslotte: eind goed, al goed. Het feminisme is in opkomst en Noordwal beschrijft de zelfstandige vrouw die onafhankelijk is van de man en ze is van mening dat een huwelijk ontbonden moet kunnen worden als het niet liefdevol is. Dit is ook de aanleiding tot de grote teleurstelling van Freule Edith.

Cornélie Noordwal werd geïnspireerd door de naturalist Frans Coenen en Willem Elsschot, die ze erg bewonderde. Daarnaast werd ze geïnspireerd door Gustave Flaubert en Alphonse Daudet, maar ook door George Eliot en Charles Dickens.

We hebben voor deze editie gebruik gemaakt van de tweede druk uit 1904 van www.delpher.nl. Om het verhaal toegankelijker te maken hebben we de spelling aangepast aan de normen van de hedendaagse spelling. Een voorbeeld hiervan zijn de woorden

‘mensen’ en ‘vrolijke’. Deze woorden hebben we veranderd in ‘mensen’ en ‘vrolijke’. Opvallend was dat de namen ‘Marc’ en ‘Mare’ door elkaar werden gebruikt. Het kunnen heel goed zetfouten in het origineel geweest, maar het kwam wel erg vaak voor. We hebben voor ‘Marc’ gekozen en dit consequent aangehouden. Daarnaast hebben we op grammaticaal niveau vooral aanpassingen gedaan in de naamvallen. Zo hebben we ‘den naam’ veranderd in ‘de naam’. Bovendien hebben we een groot deel van de puntjes, komma’s en puntkomma’s weggehaald. De puntjes hebben we echter wel in de gesproken tekst laten staan, omdat dit de emoties van de personages levendig houdt tijdens het lezen. Ook hebben we soms de volgorde van de zinsdelen aangepast. In de tweede druk stond bijvoorbeeld: *‘Hij moest dat één zijn dragen, zoals hij vroeger gedragen had het gewicht van zijn vaders schulden.’* We hebben in deze editie gekozen voor: *‘Hij moest dat één-zijn dragen, zoals hij vroeger het gewicht van zijn vaders schulden gedragen had.’*

Het werk van Cornelia Noordwal is doorspekt van citaten van Franse naturalisten en van dichters als Keats en Shakespeare. Ook in *Freule Edith* zul je regelmatig Franse uitspraken en uitroepen tegenkomen. Je zou kunnen denken dat ze zich bewust is geweest van de kritiek op haar werk en dat ze op deze manier wilde laten zien dat ze heus wel wist wat literatuur was. We hebben ervoor gekozen om hier niet steeds een vertaling van te geven in de vorm van voetnoten. Het lijkt ons storend in de beleving van het verhaal. Zonder vertaling is het verhaal nog steeds te begrijpen. Als je een beetje kennis van de Franse taal hebt kan het hier en daar verrijkend zijn of voor jou een nadruk leggen. Misschien is het gebruik van ‘nou-nou’, spreek uit als [nunu], wat onduidelijk maar dit is een intieme benaming voor de kinderjuffrouw.

Ons uitgangspunt tijdens het editeren was om zo dicht mogelijk bij de oorspronkelijke tekst te blijven. We hebben de tekst alleen gemoderniseerd daar waar het taalgebruik onbegrijpelijk zou kunnen zijn, in de hoop dat dit mooie boek weer toegankelijk

wordt voor het publiek zoals het dat was aan het eind van de negentiende eeuw. We wensen je plezier bij het lezen van dit boek.

Freule Edith van de ooit zo populaire schrijfster Cornélie Noordwal mag niet verloren gaan!

Annette Evers &
Jirsa Vroegop
Tilburg, juni 2021

Un roman doit être une tranche de vie.

Émile Zola (1840 - 1902)

EERSTE BOEK

EDITHS VADER

1. De begrafenis

Een kleine, sombere rouwstoet verwijderde zich langzaam van het statige Gelderse landgoed de Heeghenhorst. Bernard, baron De Rhems van Heeghen, werd vervoerd naar zijn laatste rustplaats. Zijn zoon volgde de kist.

In het rijtuig, donker door de neergelaten gordijntjes, huilde die zoon als een wanhopige. Niet om het sterven van zijn vader, die hem en zijn moeder het leven ondraaglijk had gemaakt, maar wél om zijn eenzame, vreugdeloze jeugd, zijn aardedonkere toekomst, zijn onmacht om de vele drukkende schulden, zijn enige erfenis, te betalen. Daarbinnen, in haar donker gemaakte kamer, huilde zijn moeder om haar kind en óók om haarzelf.

O, het moment dat ze als mooie jonge vrouw hier binnentrad aan de arm van haar echtgenoot, zo helemaal steunend op hem, vol liefde, vol vertrouwen. Hoe had hij dat vertrouwen beloond! Anderen, die hem goed kenden, hadden haar voorspeld dat het eens zou zijn als nu. Verblind door zijn mooie uiterlijk en toen nog innemende manieren, had zij gespot met hun waarschuwingen maar later ...

Ernest kwam thuis van de begrafenis. Hij en zijn moeder begonnen hun leven samen. De moeder had gebroken met haar familie, die zo tegen het huwelijk was geweest. De enige broer van de overleden baron, een stugge, schatrijke zonderling, had zich, met zijn grote afkeer van Bernard, nooit om hem bekommerd en na het sterfgeval viel hij mevrouw van Heeghen en Ernest niet lastig met betuigingen van deelneming. Waren ze bij hem gekomen, dan zou hij hen financieel gesteund hebben, maar uit eigen beweging zou hij niets doen. Ze waren te trots om hem om hulp te vragen, denkend dat hij

die zou weigeren. En zo bleef alles bij het oude. Er kwam geen toenadering.

Eenentwintig jaar was Ernest toen zijn vader stierf en toen hij vijfentwintig was sloot hij de droevige ogen van zijn kwijnende moeder en kuste haar op het koude, witte voorhoofd. Een droog snikken liet zijn schouders schokken.

‘Ze heeft rust,’ zei hij, ‘maar ik?’

Naast haar man werd zij ter ruste gelegd in het familiegraf. Hij bleef alleen. Alleen in het grote huis, waarvan de brede lange gangen hol galmden als hij sprak. En hij overdacht hoe zijn leven geweest was. Geluk had hij nooit gekend; noch in dat huis, noch elders. Als klein, bleek kind speelde hij rond de voeten van zijn ziekelijke moeder, die hem verdrietig aanstaarde met haar weemoedige bruine ogen. Altijd met één en dezelfde treurige blik. Toen hij tien jaar was, stuurde ze hem naar kostschool. Vreemden spreidden zijn bed, vreemden bereidden zijn eten, vreemden leerden hem, spraken met hem, probeerden te weten te komen wat er omging in de ziel van die bleke jongen met de nobele, fijnbesneden trekken en het kastanjebruine haar van de Van Heeghens. De vakanties bracht hij door in de lege schoollokalen met de beïnkte banken en muren met landkaarten. Wat moest hij thuis doen? Zijn vader horen razen, zijn moeder zien huilen? Zijn vader haatte het voorname jongensgezicht met de trotse stilgrijze ogen vol verwijt en het hoge verstandige voorhoofd omlijst door het goudbruine haar, haatte het, omdat het goed en eerlijk was.

Ernest werd te oud om terug te keren naar de kostschool. Hij kreeg een gouverneur, een thuisonderwijzer die voor hem tot een vriend was. Maar ook voor de gouverneur werd hij te oud en de vriend moest gaan. De academie kon Ernest niet bezoeken, er was geen geld

voor. De Heegenhorst was al zo belast; aan meer hypotheeken en leningen viel niet te denken. Dat werd hem meegedeeld.

‘Ik zal het dragen!’ prevelde hij.

De studie was hem tot troost; hij sloot zich in zijn kamer op met zijn planten en boeken. Buiten had hij zijn honden en bossen. Zo had hij zijn jaren gesleten. Hij had zich vooral toegelegd op landhuishoudkunde en die kennis kwam hem zeer van pas na zijn vaders dood.

2. Een Huwelijksaanzoek

Dag en nacht werkte hij. Hij wilde eerlijk zijn. Hij wilde de oude naam van de Van Heeghens zuiveren van de smet die erop rustte door de onwaardige handelingen van zijn vader. Die vader had al wat verdriet gebracht over eerlijke gezinnen. Ernest had zeer weinig wensen. Hij zette alles wat hij kon apart voor de schuldeisers, maar het was en bleef een hopeloos werk. De gronden brachten niet méér op omdat hij het wilde; hij kon de natuur niet dwingen. Twee derde van de opbrengst van de uitgestrekte landerijen ging weg aan rente van hypotheeken. Het andere kregen particuliere schuldeisers. Voor hem bleef bijna niets over. Hij kon zich fatsoenlijk kleden en zich behelpen met een karig maal, meer niet. Hij zat geketend aan die bezwaarde goederen en de onbetaalde schulden; hij kon niet vooruitkomen.

‘Zie een rijke vrouw te trouwen,’ zei een oude kostschoolkameraad die een kwartiertje verder woonde, ‘dan ben je er ineens uit.’

‘Ik heb geen hart om aan iemand te geven.’ Ernest vatte de zaak heel romantisch op.

‘Dat artikel heb je ook niet nodig, wel geld. En dat kan ik je bezorgen. Ik weet iemand voor je, een heel rijk meisje.’

‘Ik verkoop me niet, ik werk me liever dood.’

‘Dat zou juffrouw van Ranthorst misschien ook de dood bezorgen. Kerel, ze is smoorverliefd op je. Mijn zuster zegt ’t en ik zie ’t, dus dan zal ’t wel waar zijn. Ze is niet van adel, maar toch van goede afkomst.’

Ernest werd rood. Hij was jong, hij was eenzaam, het deed hem goed dat er iemand zoveel van hem hield. Behalve zijn moeder, haar liefde was een en al neerslachtigheid geweest, had er nooit iemand van hem gehouden.

Juffrouw van Ranthorst was lelijk, hij kende haar heel goed. Ze woonde dichtbij Lindenburg, het buitenverblijf van zijn kostschoolvriend. Zijn ouders waren de enige mensen die hij regelmatig bezocht en bij wie hij haar de laatste tijd herhaaldelijk had ontmoet. Hij sloeg niet veel acht op haar. Hij was niet gewend aan het gezelschap van dames. Zij lazen niet wat hij las, zij stelden geen belang in zaken waar hij belang in stelde. Hij had wel gemerkt dat juffrouw van Ranthorst bloosde als hij tegen haar sprak, maar hij had niet nagedacht over dit verschijnsel. Het zou nooit in hem opgekomen zijn een vrouw te vragen alleen om haar geld. Hij voelde zich er te edel voor, maar nu hij hoorde dat hij die vrouw gelukkig kon maken door zijn liefde ... Hij hunkerde zo naar een gelijkgestemde ziel aan wie hij alles kon toevertrouwen. O, hij zou goed voor haar zijn, hij zou zich zo koesteren aan haar warme genegenheid ... hij zou veel van haar gaan houden! Ze was acht jaar ouder dan hij, maar wat maakte dat uit? Een eigen thuis en haard ... Want met de ellendige, sombere herinneringen was de Heegenhorst zijn thuis niet.

Hij zag juffrouw van Ranthorst weer op Lindenburg. Hij voelde zich heel bang, beklemd en verlegen. Het was of iedereen aan zijn gezicht zag wat hij binnenkort ging vragen. Hij maakte nu onwillekeurig veel meer werk van juffrouw van Ranthorst dan eerst. Haar onbeduidende gezicht leek hem haast mooi; geïdealiseerd door haar grote liefde voor hem.

Hij vroeg haar enkele weken na het gesprek met Arnout van Lindenburg. Ze wandelden samen in de tuin.

‘Ze moet me toch al heel liefhebben!’ dacht hij. ‘Johanna, wil je mijn vrouw worden? Ik ben arm, ik heb schulden, maar ... ik geloof te kunnen denken dat je wat om me geeft en ik heb zo’n behoefte aan genegenheid. Zul je er nooit spijt van krijgen dat je een arme man met schulden hebt genomen?’

Aanbiddend keek ze naar hem op, naar de mooie, slanke jonge man, met zijn zachte ogen, met zijn eerlijke, sombere uiterlijk. Ze greep zijn hand en kustte die.

‘Nooit!’ zei ze. ‘Ik ben blij, dat je arm bent. Nu kan ik je laten zien hoeveel ik van je hou. Wat van mij is, is van jou. Die schulden van je vader zijn mijn schulden. Jouw leven mag er niet door vergald worden. O, nooit had ik gedacht, dat je mij tot vrouw zou vragen.’

Hij trok haar naar zich toe en gaf haar haar liefkozing terug. Even pijnigde hem de gedachte dat hij de vrouw van zijn dromen altijd als een beeldschoon schepseltje voor zich had gezien. Maar zou hij met een mooie vrouw gelukkiger zijn geworden? Johanna hield zoveel van hem, ze was zo goed! Wat ze zei! Tranen sprongen hem in de ogen. Hij streelde haar wangen.

‘Johanna!’ zei hij, met al de oprechtheid van zijn goede, eerlijke hart, ‘ik hoop, dat wij gelukkig zullen zijn. Ik ... ik zal alles doen wat je wilt.’

‘Ik weet, dat we bij elkaar horen!’ zei ze, hem bewonderend in de ogen kijkend. ‘Wat ben je toch mooi, o, wat ben je toch mooi!’

‘Vind je?’ vroeg hij gevleid. ‘Ik heb te veel verdriet gehad om ijdel te zijn. Je moet ’t me niet maken, Johanna.’

‘Heeft nooit iemand dat tegen je gezegd?’ vroeg zij ongelovig, gretig.

‘Wie zou het gezegd hebben? Mijn boeken? Met wie ben ik ooit omgegaan op de Heegenhorst? En wat is schoonheid, Johanna? Goedheid is beter, veel beter. Maar ik ben blij dat mijn uiterlijk zo bij je in de smaak valt.’

3. Een Huwelijk

Ze trouwden en gingen op reis na een verloving van drie maanden, waarin Johanna één en al liefde en toewijding was geweest. Johanna was ouderloos. Ze bewoonde haar grote villa met een bejaarde gezelschapsjuffrouw. Die gezelschapsjuffrouw zou worden weggestuurd, zonder pensioentje, zonder toelage, zonder iets. Ernest tobde erover in de goedheid van zijn hart.

‘Moeten we niet wat voor haar doen?’ vroeg hij, toen zij op de terugreis waren. ‘Arme stakker, ik heb zo’n medelijden, Johanna!’

‘Nee, ik kan haar niet meer gebruiken, punt uit. Waarom moet ik geld besteden aan mensen die me geen diensten verlenen?’ Het klonk bijtend kort.

‘Johanna!’ riep hij ontzet, ‘hoe kun je zó wreed zijn?’

Als getrouwde vrouw toonde Johanna hem haar ware karakter wat tijdens haar verloving verborgen was geweest achter een fluwelen schijn. Ze was nu zeker van hem, ze kon zich nu voordoen zoals ze was. Haar ogen flikkerden van boosheid, terwijl ze scherp en vinnig zei:

‘Geen verwijten van jou, alsjeblieft. Bedenk wie hier het geld heeft meegebracht. Zonder mij zat je nog eenzaam en verlaten met je schulden op de Heegenhorst. ’t Is wat voor me geweest, zo’n schat geld uit te geven.’

‘God, o God!’ kreunde hij inwendig, ‘met die vrouw zal ik rampzalig worden. Zoiets te moeten horen uit de mond van iemand die ik wilde achten en liefhebben.’ Maar hij zei niets. Het was waar; hij had zich verkocht. Hij had zijn lichaam en ziel verkocht voor goud. Hij had zich vereenzelvigd met die vrouw, zij waren één. Hij

moest dat één-zijn dragen, zoals hij vroeger het gewicht van zijn vaders schulden gedragen had die zij betaald had met haar rijkdommen de dag dat ze zijn vrouw werd. De hypotheeken zouden ze later aflossen, vertelde ze hem. Ze kon zo moeilijk van geld scheiden. Ze was vasthoudend. Hij boog zijn hoofd toen ze over die schulden sprak, maar dagen daarna keek hij haar nog met een vreemde, onverklaarbare blik aan.

Ze merkte dat er iets aan haperde en toen ze in het rijtuig zaten dat hen naar haar woning bracht, op de Heegenhorst wilde ze uit een zotte gril niet verblijven, vroeg ze vleidend met haar armen om zijn hals:

‘Scheelt er wat aan, lieveling, mannetje! Ben je boos?’

‘Nee!’ zei hij. ‘Ik ben niet boos.’

Hij weerde haar niet af, hij liet haar begaan. Ze had recht op hem. Maar zijn gekwetste hart stond hem niet toe haar kus te beantwoorden. Ze was al tevreden en spoorde hem aan wat vriendelijker te kijken, alsof hij een kind was.

‘Ellendeling!’ schreeuwde het in hem. ‘O, dat je zoiets moet verdragen.’

In Duitsland hadden zij de goederen bezocht die Johanna van een tante geërfd had. Zij bezat alles; haar vaders testament had bepaald dat ze haar vermogen alleen zou beheren. Hij bezat niets anders dan de Heegenhorst, waar een hoge hypotheek op rustte. Le mari de la reine! Na hun verloving had ze hem duidelijk gemaakt dat hij iets van die aard zou worden, maar hij had vertrouwd op haar goedheid, op haar liefde. O, hoe diep voelde hij met zijn zuivere, fijnbesnaarde ziel, nu zijn ellendige positie. Een slaaf was hij, nog meer dan eerst. Johanna’s liefde tilde hem niet op maar vernederde hem diep. Hem, die alles uit haar handen ontvangen moest. Ze had hem alleen